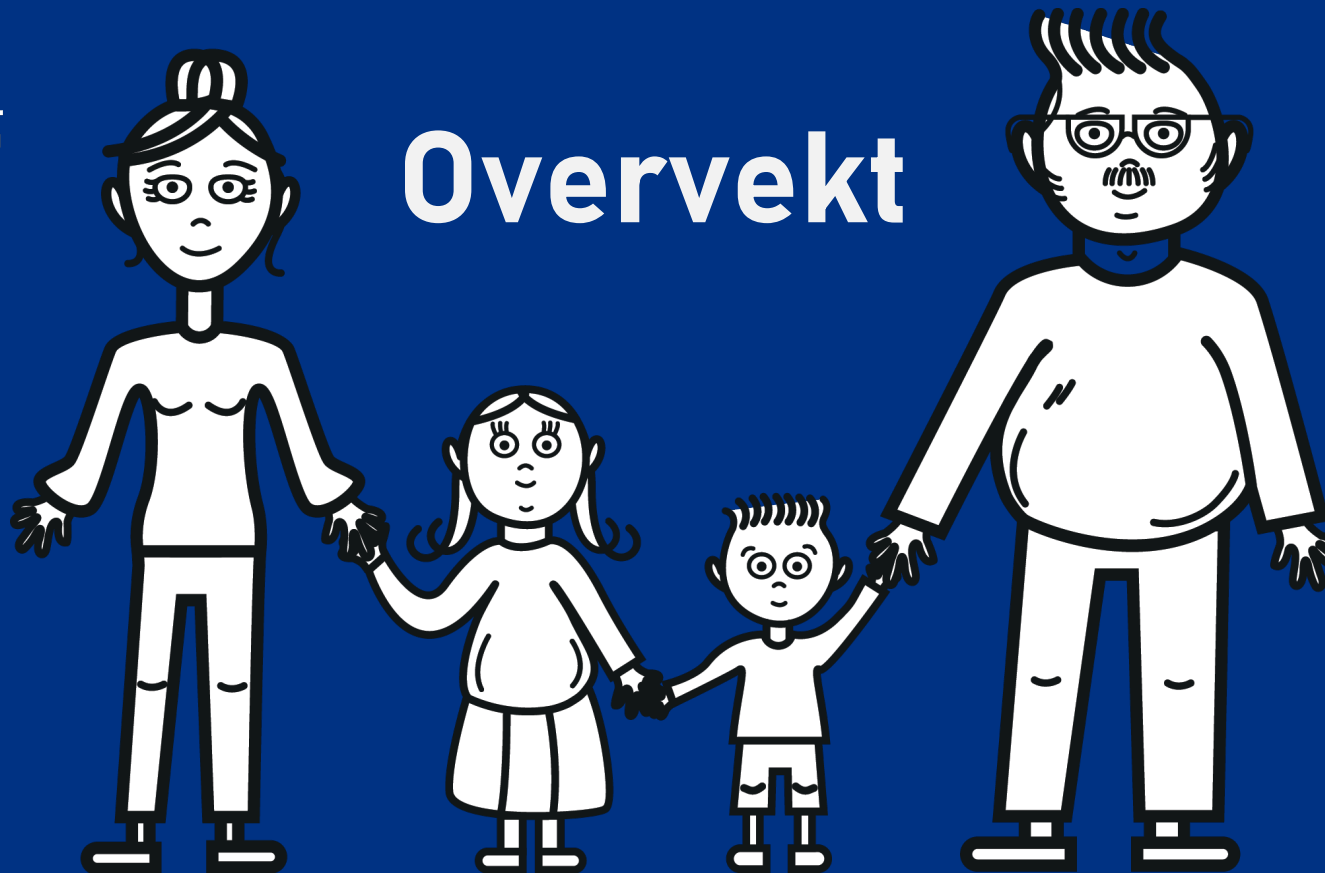

Overvekt

Rønnaug Astri Ødegård

Leder, Regionalt senter for fedmeforskning og innovasjon St Olavs hospital

Overlege, Barne og ungdomsklinikken St Olavs hospital, Trondheim

Førsteamanuensis NTNU - IKOM

Agenda

- Hva er fedme
- Overvekt og fedme ved andre sykdommer
- Hvordan ta opp økende vekt?
- Fedmebehandling

OECD: Fedme er en trusel mot helse og velferd gjennom generasjoner:
> 8 % av helsebudsjetter de neste 30 årene vil bli brukt til å behandle konsekvenser av fedme:

Barn

Fysiske og psykiske vansker, mobbing
Drop-out i videregående skole

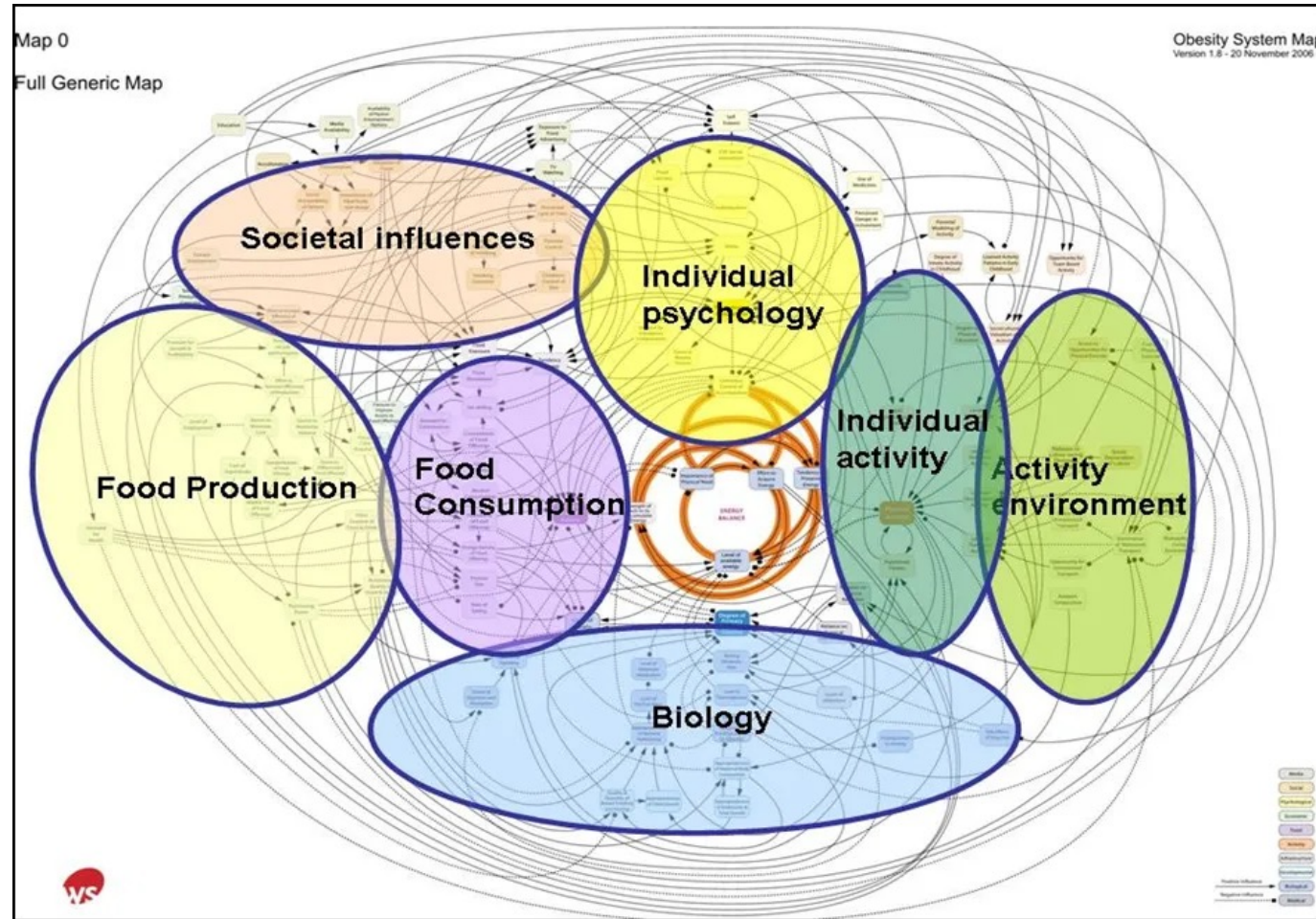
Voksne

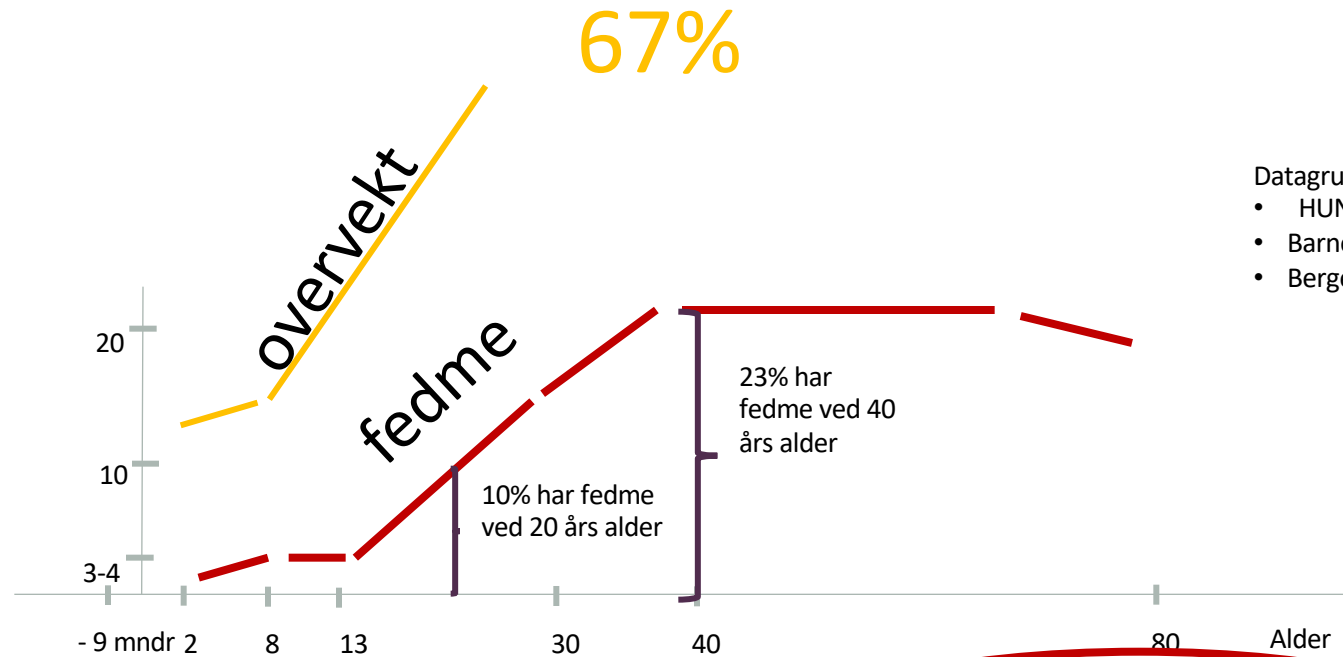
Kreft
Alzheimer
Diabetes Type 2 & hjerte- og karsykdommer
Psykiske lidelser

Neste generasjon

Fedme
CP (fødselskomplikasjoner)

Årsaker til fedme; bio-psyko-sosialt samspill

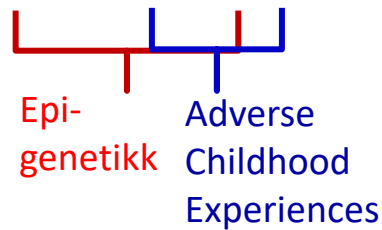

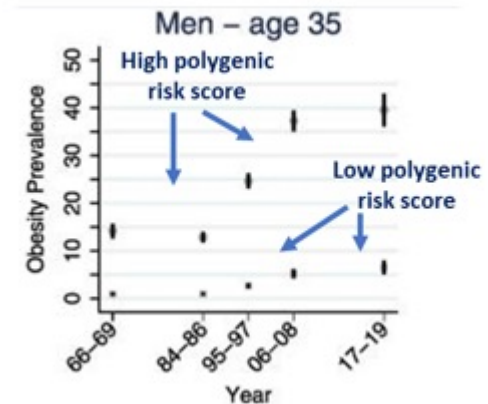
- Datagrunnlag:
- HUNT
  - Barnevekst studien
  - Bergen Growth Study

Hereditet x miljø:

Årsaker

Hereditet (70% av BMI -variasjonen)

Vårt oppdrag:

Å hjelpe familier til

- forstå HVORFOR
- HVORDAN leve godt sammen som familie «med færre kalorier» – for alltid

Fortsatt gjelder

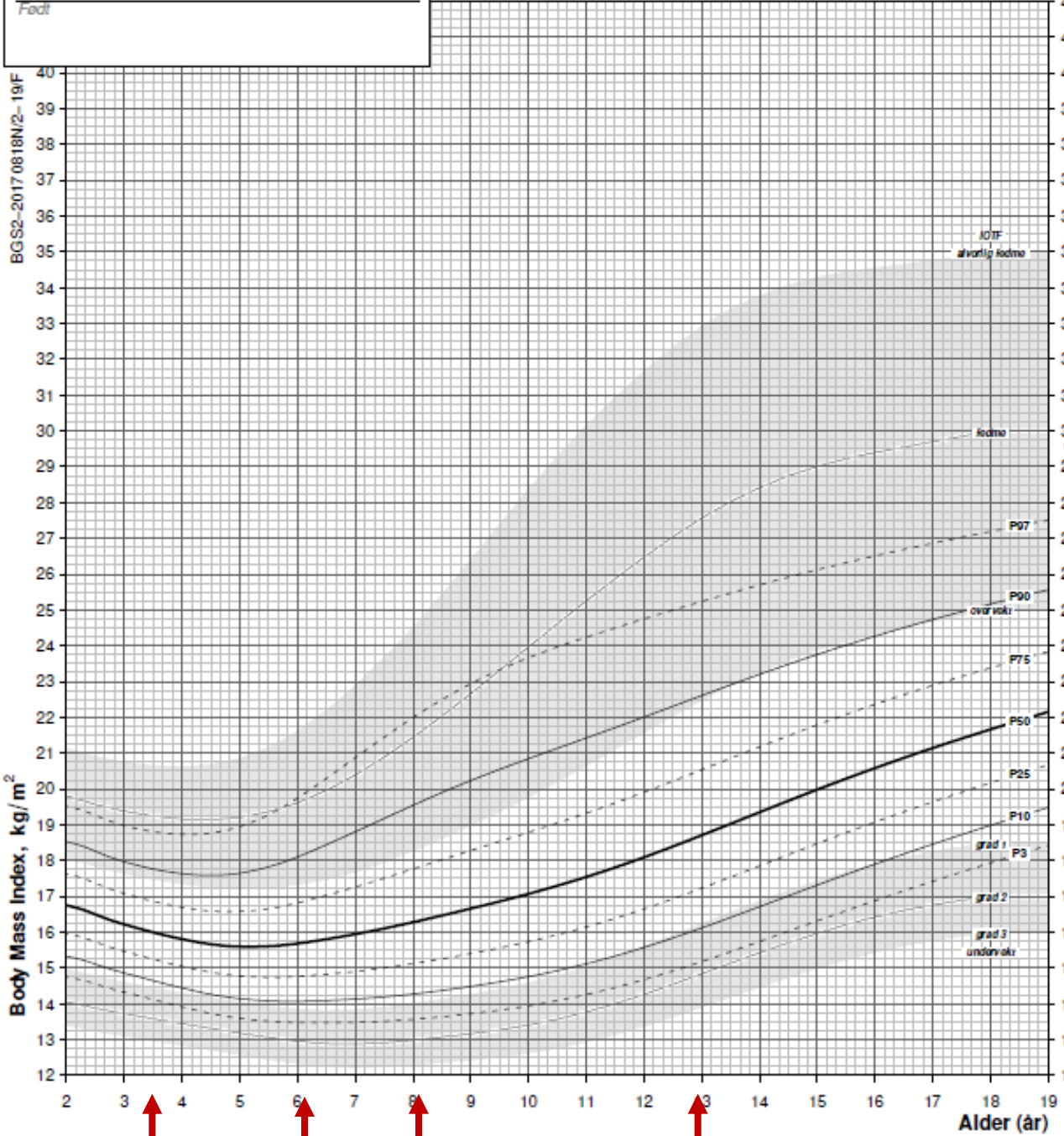

”Basiskosten”

- 4-5 måltider om dagen
- 5 om dagen (2 frukt + 3 grønnsaker)
- En porsjon middag (evt 2 små)
- Vann som tørstedrikk
- Spise mindre fett og sukker

Navn _____
 Født _____

Body Mass Index 2 – 19 år **jenter**

Utredning og behandling
 2.Linjen fom isoBMI 35

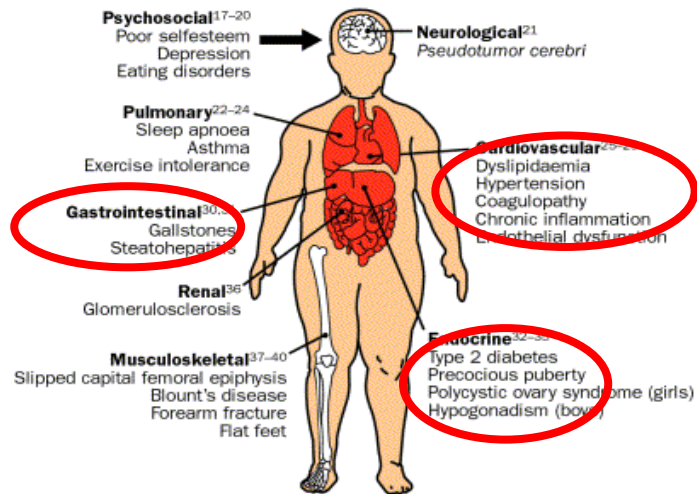
ALL forebygging, utredning og behandling i førstelinjen

Utredning og behandling
 2.Linjen fom isoBMI 25 v/ komplikasjoner (se prioriteringsveileder)

isoBMI 35

isoBMI 30

isoBMI 25

Hvor er dette barnets største utfordring??

1) Skolen

- Læring / sosialt

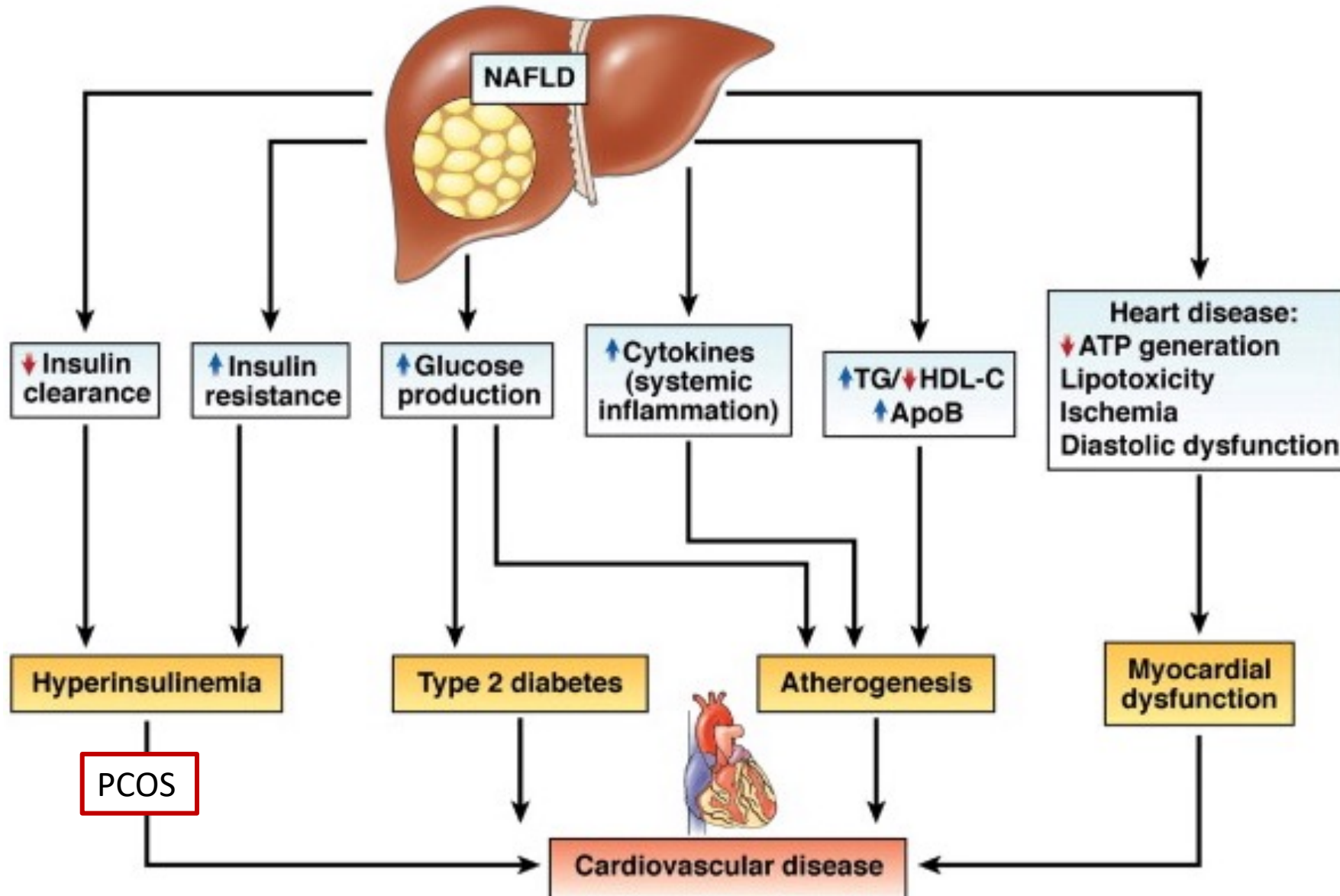
2) Hjemme

-Samspill / foreldrerelasjon

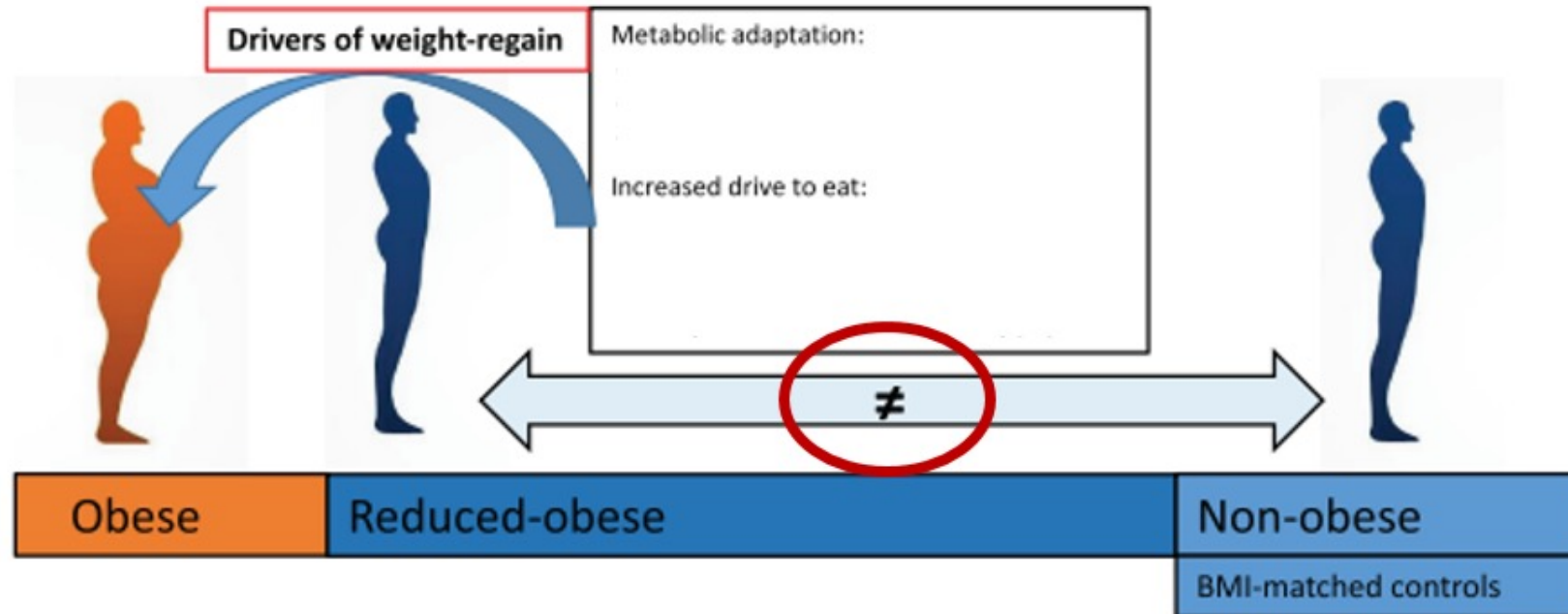
3) «Bare» ekstra god appetitt?

Vi må alltid ta tak i det viktigste problemet – samtidig med fedmebehandling (fedmen opprettholder oftest de andre (større) utfordringene)

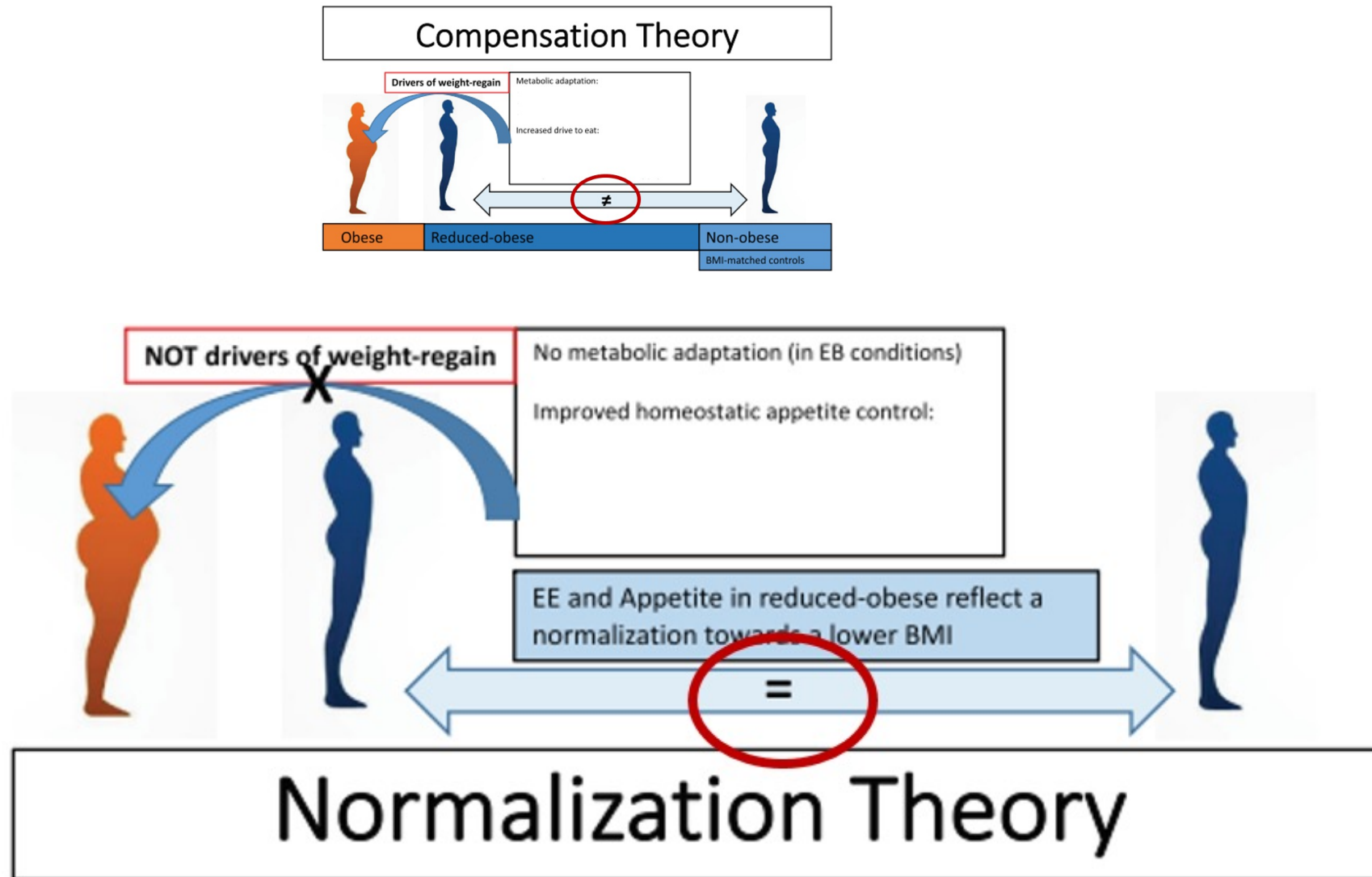

Compensation Theory

Metabolic adaptation is not a major barrier to weight-loss maintenance C Martins et al American J Clin Nutr 2020 Sep 112(3) 558-565

Reduksjon i energiforbruk og økt appetitt etter vekttap er en normalisering, ikke en varig «skade»

Hva med trening / fysisk aktivitet?

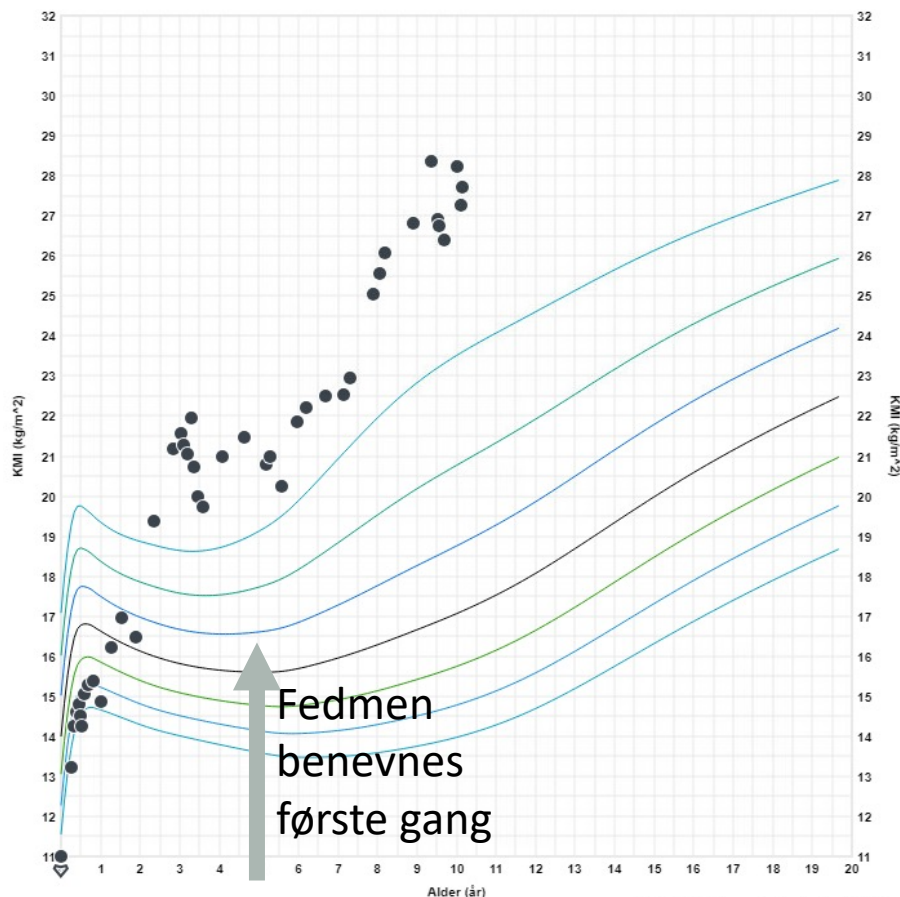
Ved fedme:

- Trening alene kan redusere vekta med inntil 2 kg for voksne
- Trening bidrar til vektvedlikehold (men usikkert hva og hvor mye)
- **Redusert stillesittende tid assosiert med vektreduksjon (barn, unge)**

The role of physical activity and exercise in obesity. A position statement from the World Obesity Federation

Overvekt og fedme ved andre sykdommer

Eks prem (ga 30 uker)

Lett forsinket psykomotorisk utvikling

Ca 20% henvises fra andre fagfelt hvor fedmen kompliserer behandlingen av grunnlidelsen

Hjerte
Gastro
Rehuma
Kreft (overlevere)
DM type 1
Lunge
Nevro
BUP

Fedme er så vanlig at alle pediaterer bør kunne en "oppstartbehandling"

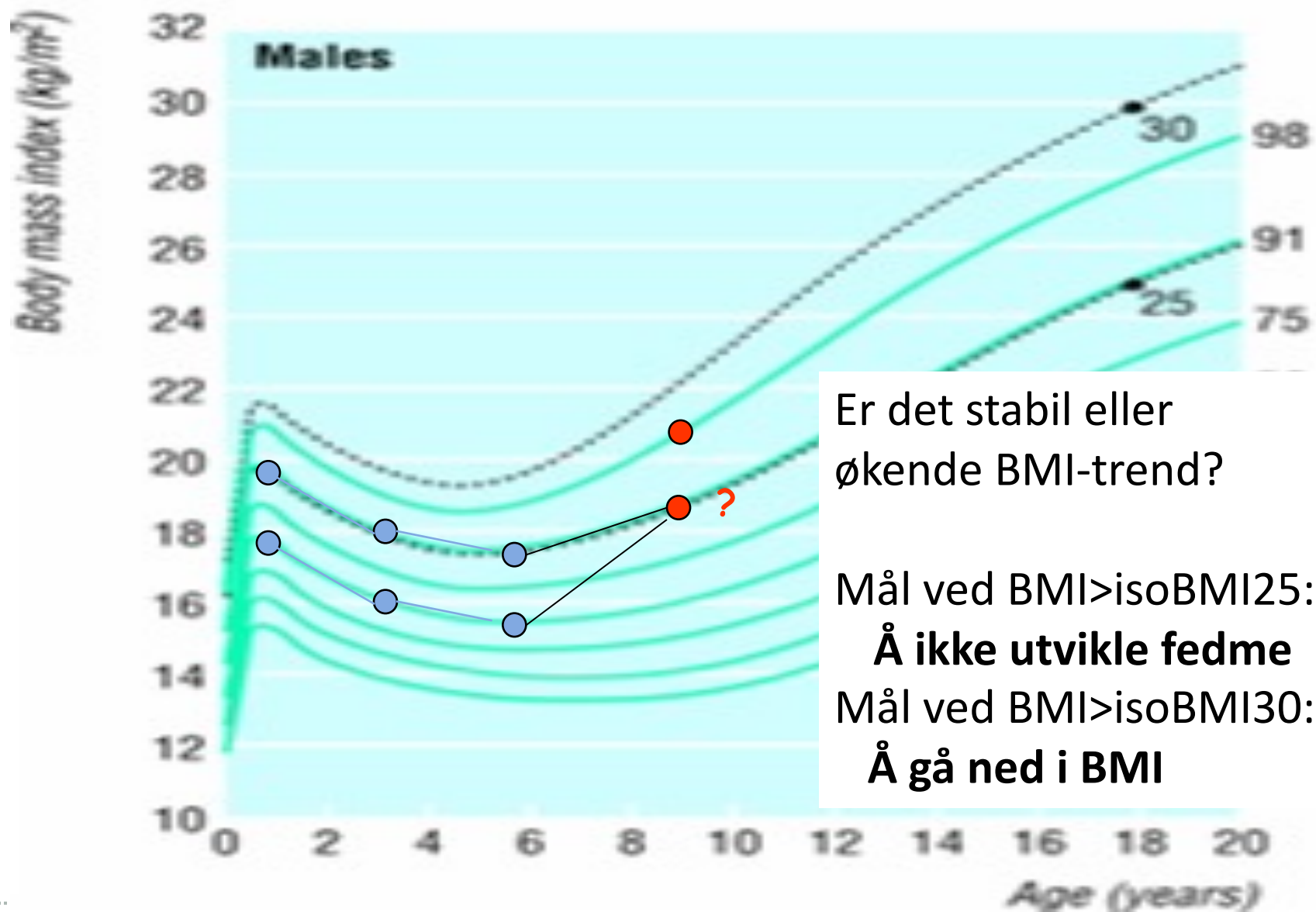
Slike behandlinger må utvikles!
Tenk standardiserte pasientforløp

Våg å være primærkontakt også for fedmen, gjerne i samarbeid med fedmeteamet.

Det er tungt for familier å ha flere parallelle løp

Hvordan ta opp økende vekt ?

- Tematiser risiko for overvekt FØR det er et problem – MYE lettere
- Bruk BMI-kurven som grunnlag for opplæring
- Vær utforskende sammen med pasient/foreldre (start med foreldre alene) både om det er greit å tematisere vekt, hva er ok benevning (eks tung/lett i kroppen, overvekt). Det samme gjelder hva de tenker kan være gjennomførbare tiltak
- Bruk god tid og la det gjerne modnes for foreldrene

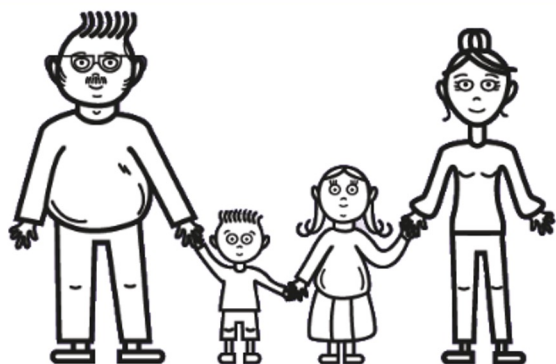
Kost – utforsk og utfordre:

- Hvordan ha et godt liv med færre kalorier – for bestandig
Hvordan kose seg uten kalorier?
- Persontilpassede råd (måltidsrytme, matvarevalg)
Hva gjør «ukes-dosen» med kalorier minst
- «Hvor mye kan jeg spise» vrs «Hvor lite klarer jeg meg med»
- Motivasjon av kortreist mat, mat med lav prosesseringsgrad?

Kostverktøyet er utviklet spesielt for familier som har barn med overvekt.

Et riktig sammensatt kosthold er nødvendig for både forebygging og behandling av barn og unge med overvekt og fedme.

For familien

Denne delen av verktøyet er laget for å hjelpe familier med å få gode vaner, som vil bidra til en god helse for alle.

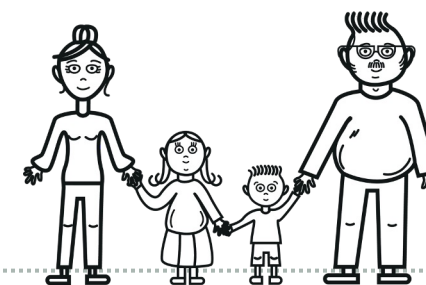
For helsepersonell

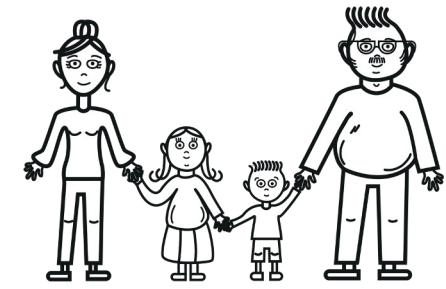
Lær hvordan du som helsepersonell på best mulig måte kan støtte familier med overvekt og fedme i deres endringsprosess.

Høydepunkter:

- Bildebank
- Matplaner
- Faktaark
- Øvelser
- Aktivitetshjulet
- Oppskrifter
- E-læring
- KMI kalkulator

Bildebank

En stor porsjon chips inneholder like mye energi som 4,5 skiver grovt brød med magert pålegg.

En liten skål nøtter (100 gram) inneholder like mye energi som 4,5 skiver brød med magre påleggstyper (Energi: 580 kcal).

En desiliter olje tilsvarer energiinnholdet i seks skiver brød med magre påleggstyper (Energi 790 kcal).

Fire kjøpte hveteboller (à 50 gram) tilsvarer energiinnholdet i to barneporsjoner (4-6 år) med pasta bolognese (Energi: 640 kcal).

100 gram smågodt inneholder like mye energi som 1,7 kg grønnsaker (1 blomkål, 1 brokkoli, 2 paprika, 200 gram gulrot, 200 gram kålrot, 100 gram sukkererter, 200 gram cherrytomat, 1 dl dipp laget av mager kesam og holidaydipp).

Planteolje (som for eksempel rapsolje) er en energirik matvare. Fem spiseskjeer olje inneholder nesten 500 kilokalorier. Dette kan tilsvare energiinnholdet i en middagsporsjon eller en 100 grams melkesjokolade.

100 gram smågodt/gelegodteri (Energi: 380 kcal).

En liten eventyrsjokolade (25 gram) tilsvarer energiinnholdet i to epler (Energi: 550 kcal).

100 gram melkesjokolade tilsvarer energiinnholdet i 9 epler (Energi: 550 kcal).

100 gram melkesjokolade tilsvarer energiinnholdet i 5 epler, 2 appelsiner, 2 kiwi, 10 jordbær, 20 bringebær, 20 druer

Kostplaner - førskole

DAGSMENY

Barn 4-6 år

Dag 1

FRØKOST

Høvregrøt laget av:

- ✓ 1 dl høvregryn
- ✓ 1,5 dl lettmeik 0,7 % fett
- ✓ 1,5 dl vann

Kan settes med ½ lite eple (revet)

Pynt med friske bær. Kanel om ønskelig

1 barneskje tran

Drikke: Vann

LUNSJ

1 grov brødkive med:

- ✓ Tynn lag lettmargin
- ✓ 1 skive skinke
- ✓ Grønnsaker til pynt

½ pære og gulrot

Drikke: 1 lite glass (1,5 dl) lettmeik 0,7 % fett

MELLOMMÅLTID

Ett lite beger yoghurt med mindre sukker/lettoghurt/yoghurt natur o.l.
Friske bær.

Drikke: Vann

MIDDAG

Pasta Bolognaise:

- ✓ 1 dl kokt fullkornspasta
- ✓ 50 g karbonadedeig (kylling/jøttdelig)
- ✓ Stekt i 1 ss rapsolje
- ✓ 100 g hermetiske tomater
- ✓ 100 g grønnsaker, kan blandes i sausen

(for eksempel ½ gulrot, ½ liten løk, 1 selleristang, 3 skiver squash)

Drikke: Vann

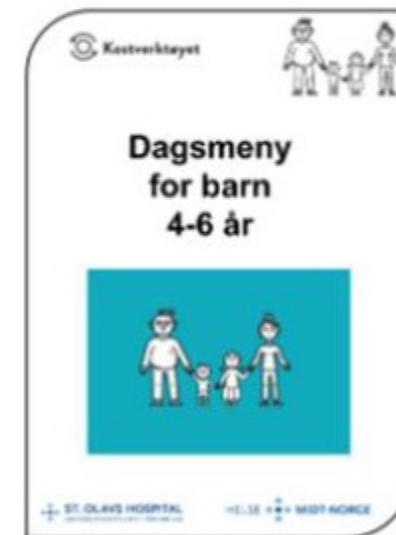

KVELDS

1 grov brødkive med:

- Tynn lag lettmargin
- ½ banan
- Grønnsaker til pynt

Drikke: 1 lite glass (1,5 dl) lettmeik 0,7 % fett

Kostplaner - barn og ungdom

Barn 7-12 år

Dag 1

FROKOST

- ✓ 1 porsjon Havrefras (35g)
- ✓ 2 dl ekstra lettmeik 0,7 % fett
- ✓ 1 dl bær

1 barneskje tran
Drikke: Vann

LUNSI

- Grov tortillalefse fylt med:
- ✓ 3 skraver skinke/roastbiff
  - ✓ Agurk, tomat, salat eller andre valgfrie grønnsaker

Drikke: 1 kartong mager skolemelk

ETTER SKOLEN

- ✓ 1 eple
- ✓ 1 beger lettyoghurt eller yoghurt naturell

Drikke: Vann

MIDDAG

- Pasta Bolognese:
- ✓ 75 g karbonadedeig/kyllingjøttdeig
  - ✓ 150 g hermetiske tomater
  - ✓ ca. 100 g grønnsaker, kan rives og blandes i sausen
  - ✓ (For eksempel: ½ gulrot, ¼ løk, 1 selleristang, litt squash)
  - ✓ 1,5 dl kokt fullkornspasta

Drikke: Vann

KVELDS

- En grov brødskeive med:
- ✓ Makrell i tomat
  - ✓ Agurk til pynt
  - ✓ En halv appelsin

Drikke: Vann

DAGSMENY

Ungdom 13-15 år

Dag 1

FROKOST

- Havregrøt laget av:
- ✓ 1,5 dl havregryn
  - ✓ 2 dl lettmeik 0,7 % fett
  - ✓ 2 dl vann
  - ✓ ½ banan som søtning (kan moses inn), 1 dl bær. Kanel etter smak
- 2 drankapsler

Drikke: Vann

LUNSI

- Ostesmørbrød laget av:
- ✓ 2 grove brødskeiver
  - ✓ ½ ss sennep eller ketchup
  - ✓ 2 skiver lettost (ferdig skåret)
  - ✓ 1 skive kokt skinke
- Pynt med tomater og agurk

Drikke: Vann

ETTER SKOLEN

- En skyr yoghurt eller lettyoghurt/yoghurt naturell
Kålrot

Drikke: Vann

MIDDAG

- Ovnsbakt laks:
- ✓ 1 laksefilet (125 g)
  - ✓ 4 små kokte poteter
  - ✓ 100 g kokt brokkoli
  - ✓ 2 spiseskjeer ekstra lettgrømme blandet med 1 spiseskje pesto

Drikke: Vann

KVELDS

- Ett grovt knekkebrød med:
- ✓ Go® og mager leverpostei
  - ✓ Tomater og agurk til pynt

Drikke: Et glass (2 dl) lettmeik 0,7 % fett

DAGSMENY

Ungdom 16-18 år

Dag 1

FROKOST

- To grove brødskeiver med:
- ✓ 1 ss lettsytetøy
  - ✓ Tynnt lag lettmargin og 2 skiver roastbiff
  - ✓ Agurk og tomater til pynt
- 2 drankapsler

Drikke: 2 dl lettmeik 0,7 % fett

LUNSI

- En grov tortillalefse fylt med:
- ✓ ¼ mellomstor avocado, spinatblad/salat, tomat og litt rødløk
  - ✓ 3 skiver røkt laks
  - ✓ Sukkererter

Drikke: Vann

MELLOMMÅLTID

- Fruksalat:
- ✓ litt blåbær/jordbær
  - ✓ ½ pære, ½ eple og ½ banan
  - ✓ 4 ss mager vaniljekesam

Drikke: Vann

MIDDAG

- Pasta bolognese laget av:
- ✓ 100 g karbonadedeig, stekt i 1 spiseskje olje
  - ✓ ca. 200 g grønnsaker, kan raspes i kjøttdeigen
  - ✓ (For eksempel: ¼ løk, 1 gulrot, 1 stangselleri, 1 bit squash)
  - ✓ 2 dl hakkede tomater (halv boks)
  - ✓ 2,5 dl kokt fullkornspasta

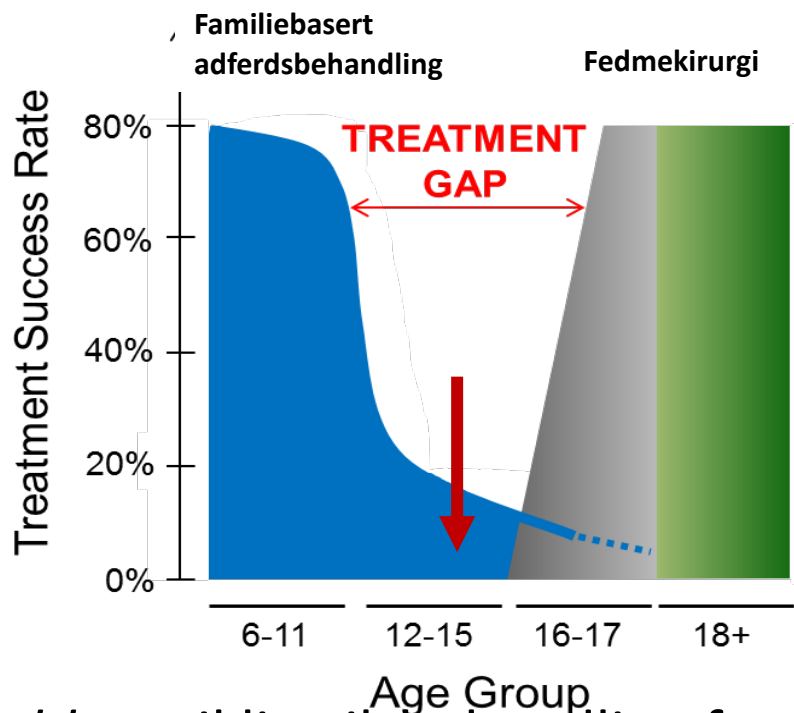
Drikke: Vann

KVELDS

- Milkshake:
- ✓ 2 dl lettmeik 0,7 % fett
  - ✓ ½ dl blåbær
  - ✓ 1 dl jordbær
  - ✓ ½ banan
  - ✓ 3 spiseskjeer havregryn

Effekt av FBA:
 Δ BMI sds 0.2 – 0.3
 (proof of concept analyser)
 30 % drop-out

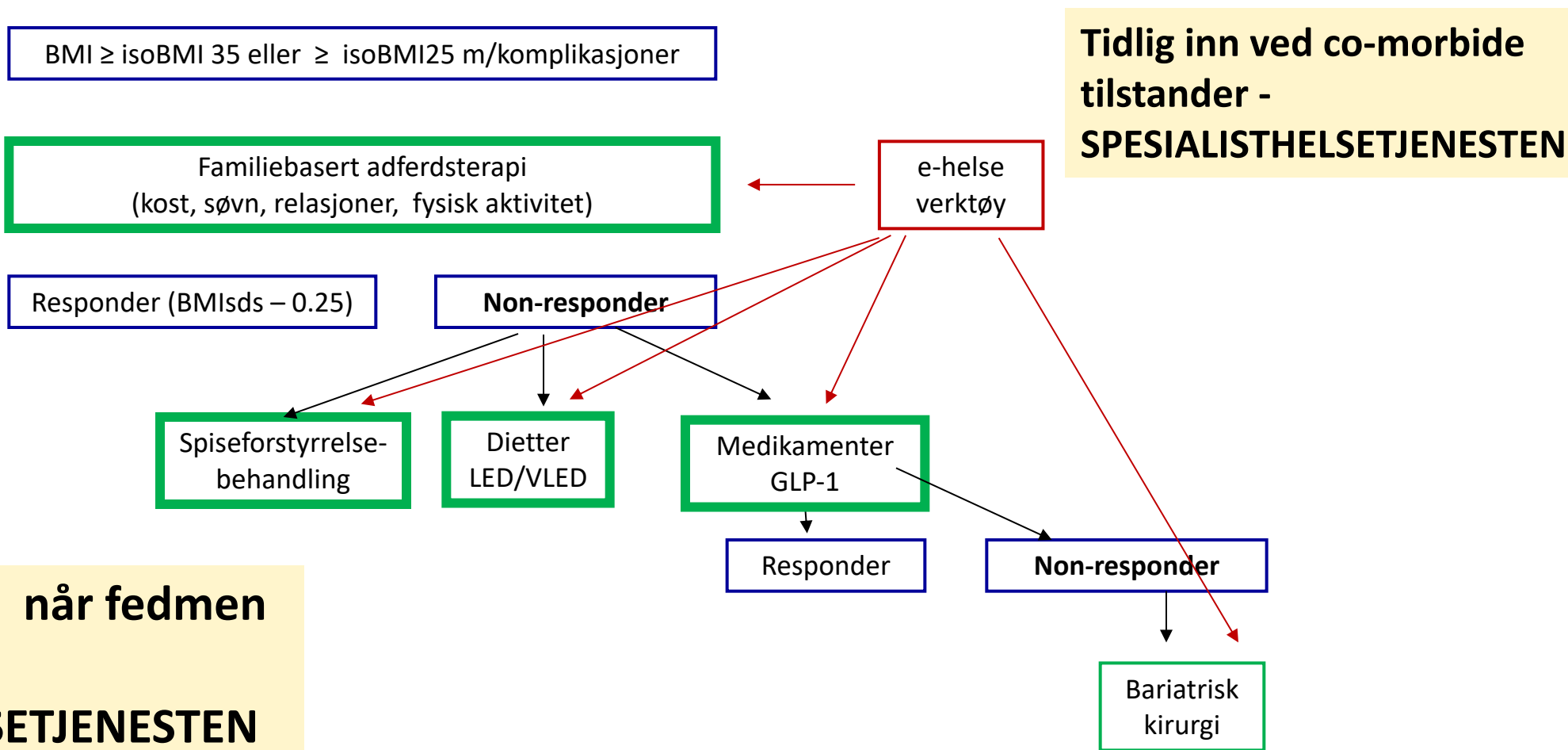

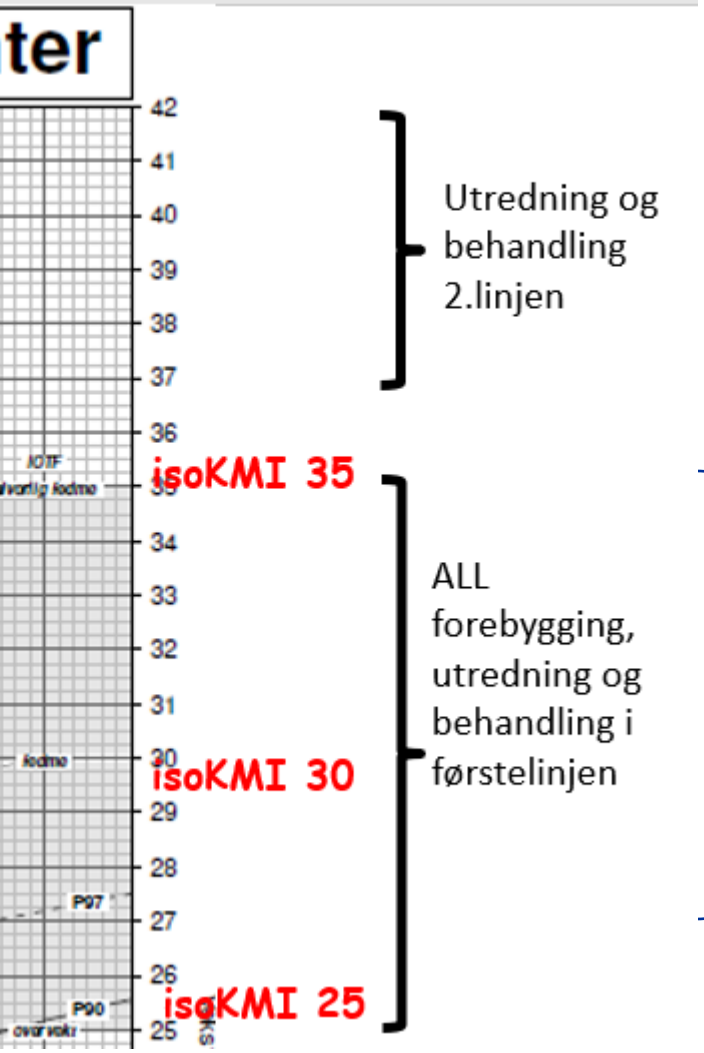
Effekt av kirurgi:
 70% oppnår vekt målet
 Komplikasjoner = som for voksne

Add-on til livstilsbehandling for unge:

- e/m-helseverktøy
- Dietter (LED/VLED)
- Medikamenter GLP-1-analoger
- Kognitiv adferdsterapi
- (Fedmekirurgi. <https://tidsskriftet.no/2020/11/originalartikkel/laparoskopisk-gastrisk-bypassoperasjon-versus-livstilsbehandling-av-unge>)

FEDMEBEHANDLING i spes.helsetjenesten

Behandling av barnefedme ihh til tjenesteledd

Spesialisthelsetjenesten:
diagnostisere, behandle,
undervise BMI > isoBMI35

Primærhelsetjenesten:
forebygge og behandle
ved BMI < isoBMI35

**Fastlegens
verktøykasse:**

Kjenner foreldrene
www.kostverktoyet.no
Samarbeid med
helsesykepleier (skole/hels
estasjon) Frisklivsentral
Skole / PPT, Barnevern

Fedmepoliklinikkens verktøykasse:

Tverrfaglige team (Lege, psyk, KEF,
spl/fysioterapeut)
Én primær «terapeut» NB RELASJON!

12 mndr Livsstilsbehandling
Oppmøte eller digitalt (min 6 møter)
(Samarbeid med andre faggrupper, eks gastro)

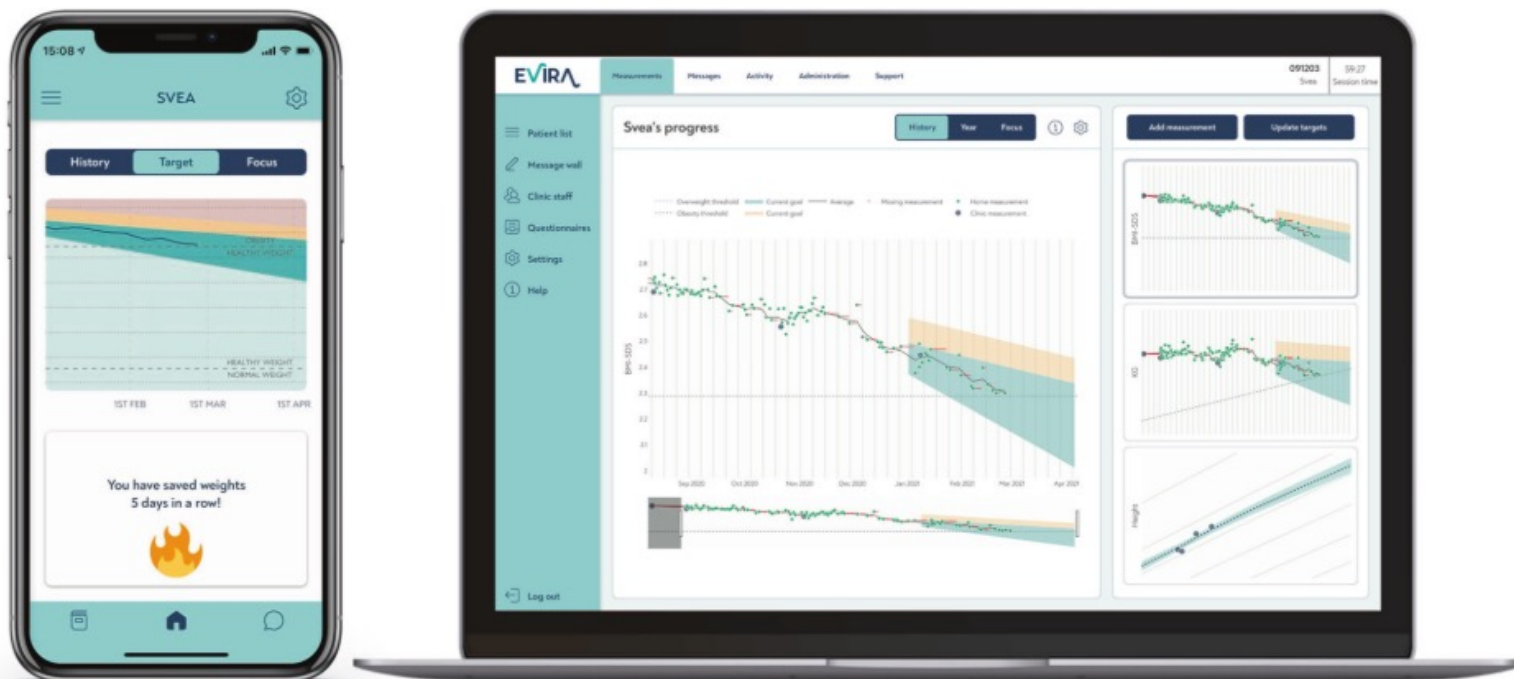
Respondere:

Non-respondere: Tverrfaglig drøfting og
vurdering av *add-on* behandlingsalternativer

e/m-helseverktøy

Evira European RCT trial "EurEvira"

Setting:

6 europeiske land (Trondheim, Oslo)

Inklusjon:

Alder 4-17

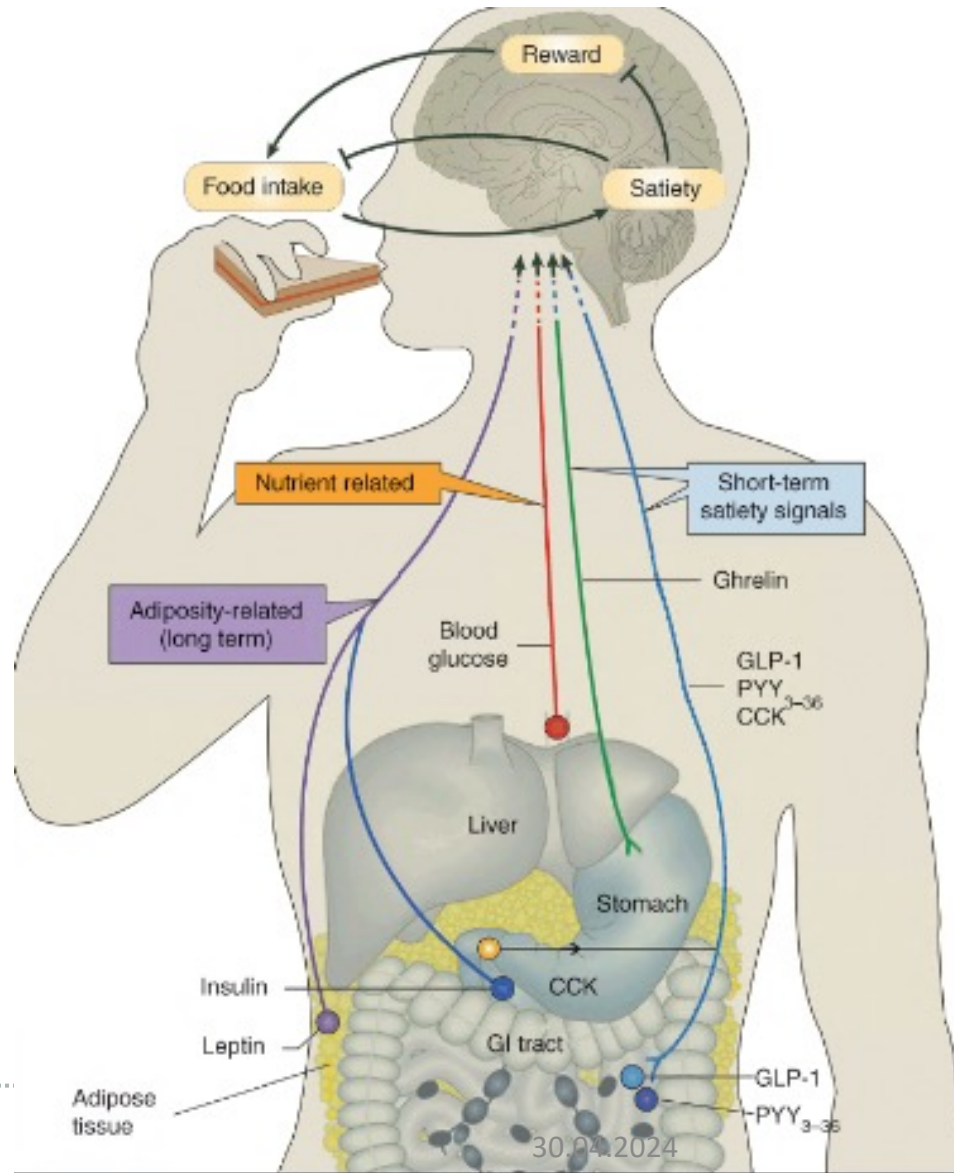
isoBMI30 - 40

Intervensjon:

Å mobilisere egne ressurser til redusert matinntak

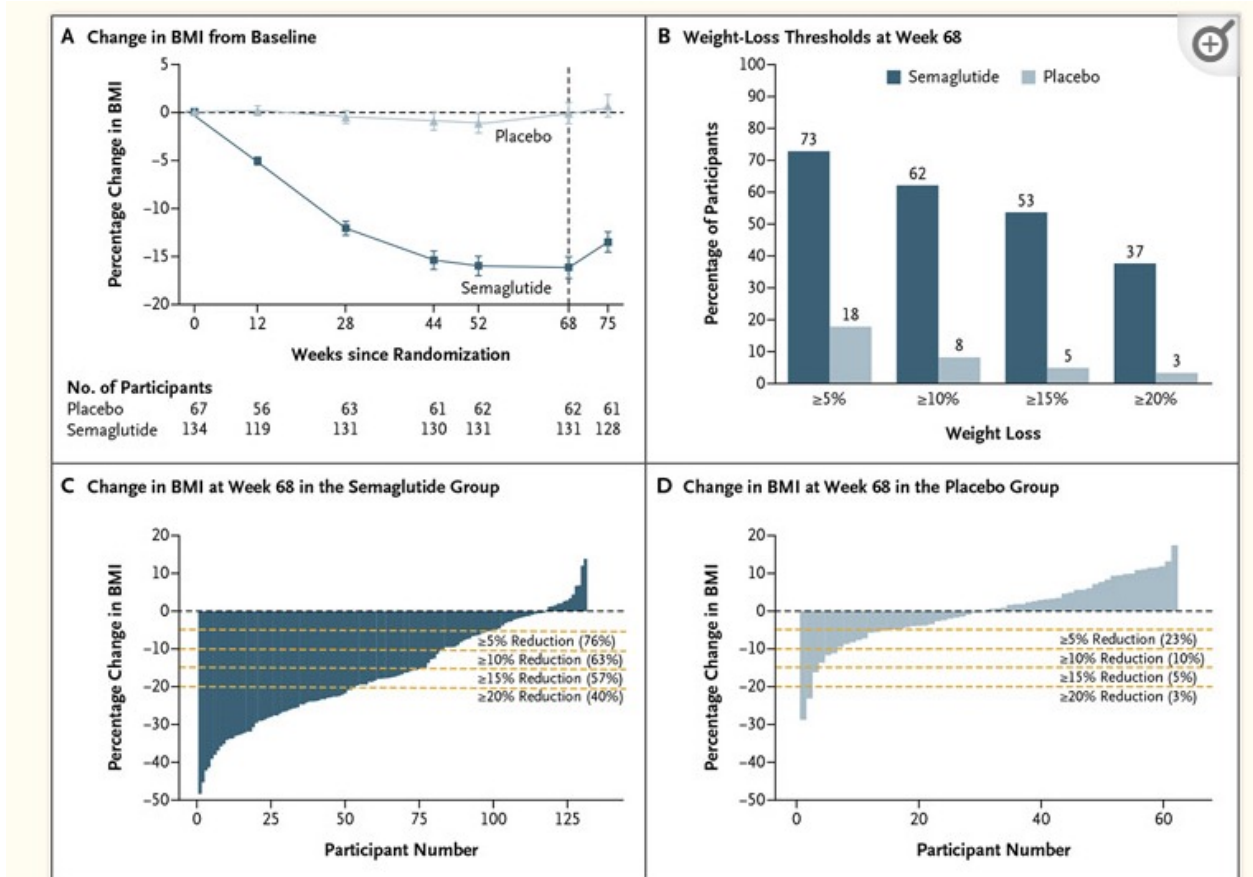
- Daglig vektregistrering på måleplate uten tall
- Kontinuerlig tilbakemelding på aldersjustert BMI (BMI z-score)
- Ukentlig chat fra behandler

Neuroendocrine regulation of eating

Medikamentell behandling (GLP-1 analog):

Semaglutide (Wegovy) 1 gang i uka for ungdom 12-18 år) med fedme n = 202 - 180

Wegovy som *add-on* behandling:

Uke 2-20: Kost og fysisk aktivitet veiledning hver 2. uke (oppmøte, tlf, video)

Uke 21-68: Hver 4. uke

Bivirkninger:

Magesmerter, kvalme, pankreatitt

“pipe-line” medikamenter vil ha effekter på linje med fedmekirurgi (> 30% vektreduksjon)

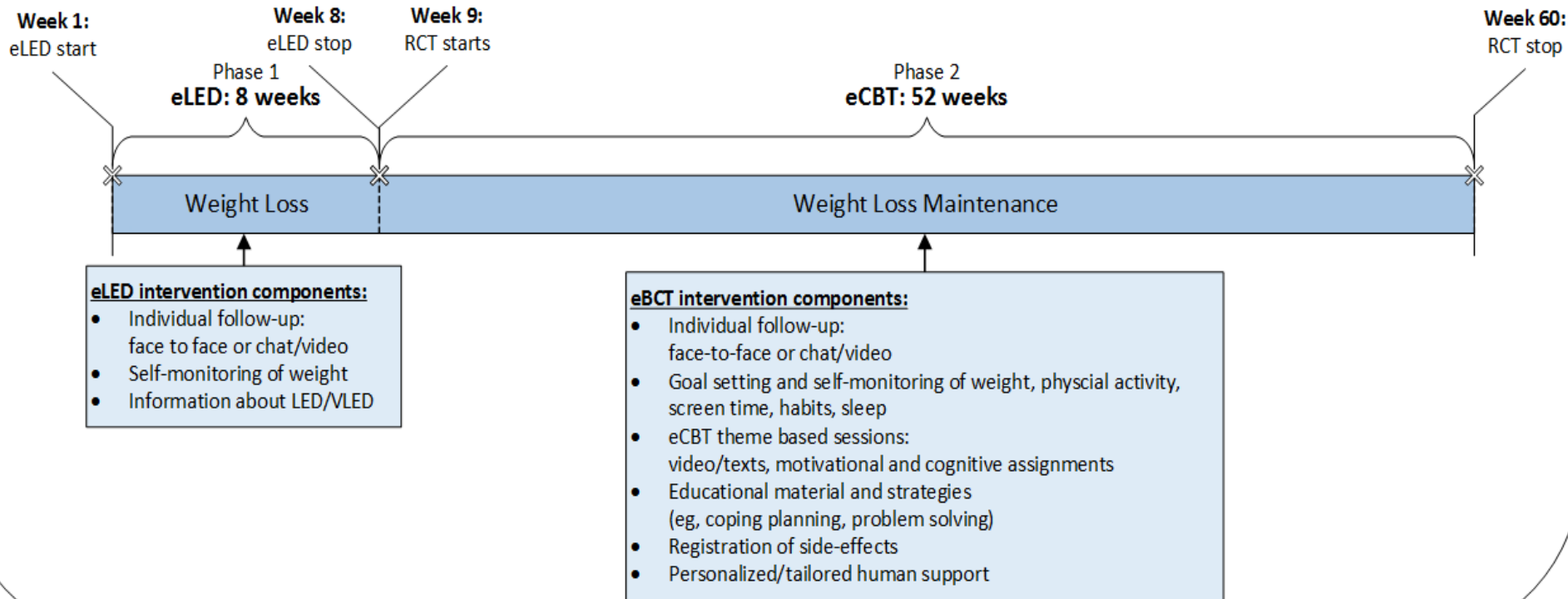
Weghuber D, Barrett T, Barrientos-Pérez M, Gies I, Hesse D, Jeppesen OK, Kelly AS, Mastrandrea LD, Sørrig R, Arslanian S; STEP TEENS Investigators. Once-Weekly Semaglutide in Adolescents with Obesity. N Engl J Med. 2022 Dec 15;387(24):2245-2257.

KLINBEFORSK - eBATTLE-Obesity (RCT)

non-respondere til Livsstilsbehandling 12-18 år

Intervensjon: LowEnergyDiet og GLP-1 analog støttet av e/m-verktøy

eBATTLE Obesity Trial

Barneavdelinger:

Tønsberg

Oslo

Bergen

Trondheim

Bodø

Hammerfest

The Global Syndemic of Obesity, Undernutrition, and Climate Change: *The Lancet* Commission report

Boyd A Swinburn, Vivica I Kraak, Steven Allender, Vincent J Atkins, Phillip I Baker, Jessica R Bogard, Hannah Brinsden, Alejandro Calvillo, Olivier De Schutter, Raji Devarajan, Majid Ezzati, Sharon Friel, Shifalika Goenka, Ross A Hammond, Gerard Hastings, Corinna Hawkes, Mario Herrero, Peter S Hovmand, Mark Howden, Lindsay M Jaacks, Ariadne B Kapetanaki, Matt Kasman, Harriet V Kuhnlein, Shiriki K Kumanyika, Bagher Larjani, Tim Lobstein, Michael W Long, Victor K R Matsudo, Susanna D H Mills, Gareth Morgan, Alexandra Morshed, Patricia M Nece, An Pan, David W Patterson, Gary Sacks, Meera Shekar, Geoff L Simmons, Warren Smit, Ali Tootee, Stefanie Vandevijvere, Wilma E Waterlander, Luke Wolfenden, William H Dietz

En syndemi, eller synergi av epidemier

- oppstår på samme tid og sted
- interagerer med hverandre og lager alvorlig komplikasjoner
- deler felles underliggende samfunns - drivere

THE LANCET

Milken Institute School of Public Health
THE GEORGE WASHINGTON UNIVERSITY

The Global Syndemic of Obesity, Undernutrition, and Climate Change: *The Lancet* Commission report

Boyd A Swinburn, Vivica I Kraak, Steven Allender, Vincent J Atkins, Phillip I Baker, Jessica R Bogard, Hannah Brinsden, Alejandro Calvillo, Olivier De Schutter, Raji Devarajan, Majid Ezzati, Sharon Friel, Shifalka Goenka, Ross A Hammond, Gerard Hastings, Corinna Hawkes, Mario Herrero, Peter S Howmand, Mark Howden, Lindsay M Jaacks, Ariadne B Kapetanaki, Matt Kasman, Harriet V Kuhnlein, Shiriki K Kumanyika, Bagher Larijani, Tim Lobstein, Michael W Long, Victor K R Matsudo, Susanna D H Mills, Gareth Morgan, Alexandra Morshed, Patricia M Nece, An Pan, David W Patterson, Gary Sacks, Meera Shekar, Geoff L Simmons, Warren Smit, Ali Tootee, Stefanie Vandevijvere, Wilma E Waterlander, Luke Wolfenden, William H Dietz

UN Food and Agriculture Organization (FAO):

“The current food systems do not work; they are designed for something other than guaranteeing good nutrition. Our challenge is to redesign them”

Felles driver for de tre epidemiene:

overforbruk

overproduksjon

OVERINVESTERINGER

World Trade Organization (WTO)

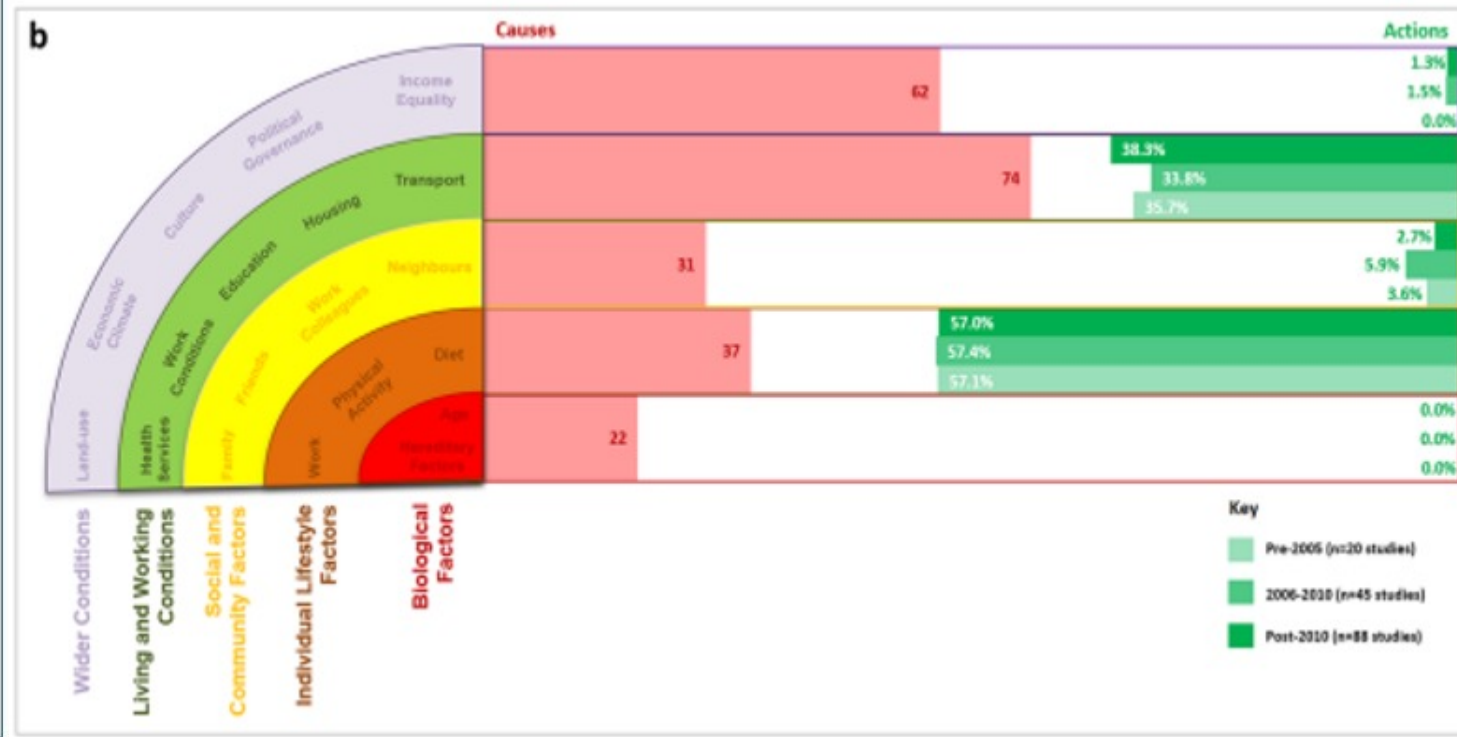
2024: «Matloven» endres for å støtte forbud mot reklame av usunn mat til barn < 18 år

Wider Determinants of Health (WDoH)

Wider Determinants of Health adapted from Dahlgren and Whitehead, 1991

Forebyggende-studier rettes mot individ og/eller skole/barnehage – uten sikker effekt – ti-år etter ti-år

A secondary analysis of the childhood obesity prevention Cochrane Review through a wider determinants of health lens: implications for research funders, researchers, policymakers and practitioners. Nobles J et al. Int J Behav Nutr Phys Act. 2021 Feb 10;18(1):22.

City of
Amsterdam

Amsterdam healthy weight programme

Goal: Healthy weight for
all < 18 years before 2033 (2040)

Kassa i kantina i
Kvinne-barn senteret
St Olavs hospital

Oppsummert:

- Bruk BMI-kurven som grunnlag for opplæring og introduksjon til å tematisere for raskt vektoppgang
- Vær utforskende sammen med pasient/foreldre for å finne en naturlig plattform for mat-snakk. Bruk god tid
- **Bruk www.kostverktoyet.no NB: Du må trene litt på bruken!**
- Formidle at behandlingen handler om hvordan man som familie kan fortsette å ha det fint sammen – med færre kalorier – for alltid
- Ikke henvis til helsesykepleier, fastlege eller andre – de vil aldri komme i samme posisjon som deg
- Relasjon kan trumfe tverrfaglige team hva gjelder både effekt og kostnadseffektivitet. Samarbeid gjerne med fedmeteamet, også ved tidlig fedme, hvis du er usikker.
- Forvent et langvarig forløp – fedme er en kronisk (=langvarig) sykdom
- Ved manglende effekt av livsstilsintervensjon: tenk spiseforstyrrelse (BUP)/diett/medikament/kirurgi

Nyttige lenker

[Forebygging, utredning og behandling av overvekt og fedme hos barn og unge – Nasjonal faglig retningslinje.pdf \(helsedirektoratet.no\)](#)

[2.19 Overvekt og fedme - Pediatriveiledere fra Norsk barnelegeforening - Helsebiblioteket.no](#)

(Begge disse er under svært nødvendig revidering nå)

[Norsk forening for fedmeforskning](#)

marte.volde@stolav.no : leder nettverks for barnefedmebehandlere i spesialisthelsetjenesten

<https://www.worldobesity.org/membersarea/global-atlas-on-childhood-obesity>

Nyttige lesestoff

Marcus C et al Pediatric obesity-Long-term consequences and effect of weight loss. J Intern Med. 2022 Dec;292(6):870-891. doi: 10.1111/joim.13547. Epub 2022 Aug 5. PMID: 35883220